

олам ҳақида ахборотлар фондининг мавжудлиги); **стратегиялар** (излаш учун қоидалар мавжудлиги ва улардан фойдаланиш хоҳиши); **мойиллик** (янги билимларни олиш натижасида талаба ўзини олам ҳақидаги фикрлаш усулини қайта кўришни бошлаши учун бошқаларнинг фикри ва тушунчаларини қонуният асосида бир чизикқа жойлаши) [2].

Шунингдек, ушбу йўналишдаги бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини интегротив ёндашув негизида тайёрлашнинг педагогик жиҳатлари ҳам ўта аҳамиятлидир. Шунинг учун ҳам бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини интегротив ёндашув негизида тайёрлашга оид материалларнинг анъанавий таълим мазмунига интеграцияси бўйича педагогик шарт-шароитлар ҳам ўрганилиб чиқилди. Унда бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини тайёрлашнинг ўқув режасидаги фанлар блоклари ҳам ўрганилиб чиқилиши, шу асосда бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини интегротив ёндашув негизида тайёрлашга мўлжаллаб тайёрланган алгоритмик босқичлардаги маълумотлар анъанавий таълим мазмунига интеграцияланади.

Юқоридагиларни эътиборга олган ҳолда айтиш мумкинки, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини интегротив ёндашув негизида касбий фаолиятга тайёрлашга оид кўникмани шакллантириш жараёни уларнинг бутун олий ўқув юртида таҳсил олиш давомида ҳал этилади. Улардаги интеграциялаш, интегротив йўналишни танлаш, интегротив функцияъни ишга тушириш мазкур муаммо ечими учун пропедивтик ҳамда дидактик жиҳатдан қўллаб-қувватловчи асос бўлади.

Тадқиқотимизнинг ушбу қисмида олиб борилаётган изланишлар натижаларига асосланиб қуйидаги хулосавий фикрларни келтиришни мақсадга мувофиқ деб топдик:

- Бўлажак ўқитувчиларни интегротив ёндашув негизида тайёрлашнинг педагогик ва психологик шарт-шароитлари бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини тайёрлашдаги илмий-методик жиҳатдан асосланган мукамал таълим мазмунини ишлаб чиқишга кенг имкониятлар яратди;

- Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини интегротив ёндашув негизида тайёрлашнинг тўрт босқичи (интеграциялаш; интегротив йўналишни танлаш; интегротив функцияъни ишга тушириш; интегротив ёндашув) бўйича олиб борилган тадқиқот ҳажми ва қамрови кенглиги қаралаётган муаммо ечимини ҳал қилишда маълумотлар базасини шакллантиришнинг зарурийлигини кўрсатди;

- Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини интегротив ёндашув негизида тайёрлаш босқичлари кўплиги (улар тўртта) ушбу тадқиқот жараёни ва уларнинг натижаларини мунтазам равишда назорат қилиб боришлигини кўрсатди, акс ҳолда тадқиқот жараёнида четланишлар (самарасиз йўллар) юз бериши мумкин ва шу кабилар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7-февралдаги ПФ -4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Харакатлар стратегияси тўғрисида” ги фармони// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент– 2017 - 6-сон. -70-модда.

2. Хасанбоев Ж, Тўракулов Х.А, Хайдаров М, Ҳасанбоева О, Усмонов Н.Ў. Педагогика фанидан изоҳли луғат.– Т.: “Фан ва технология”, 2009, 672 б.

FANLARNI KASBGA YO‘NALTIRIB O‘QITISHDA BO‘LAJAK MUTAXASSISLARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI.

*O.X.Turakulov, p.f.d. professor,
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali professori
S.K.Mamanov,
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali o‘qituvchisi*

Annotatsiya: *Bo'lajak matematika fani o'qituvchilarini o'qitishda kasbiy kompetentsiyasini shakllantirib o'qitish dars samaradarligini oshirishga xizmat qiladi. Bunday hollarda matematika fani o'qituvchilarini tayyorlash jarayonlarini samarali tashkil etishning yangi usullarini joriy etishning ikki bosqichi aniqlandi va ammalga oshirish bosqichlarini taminlash uchun zaruriy didaktik vosita va usullari o'rganib chiqildi.*

Kalit so'zlar: *Kompetentsiya, kommunikativ, evristik faoliyat, konstruktsiya, konfiguratsiya, gipoteza, nostandart.*

Mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan respublikamizning ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnik rivojlanishining hozirgi bosqichi ta'lim jarayoniga yangicha yondashuvlarni taqozo etmoqda. Mazkur jihatlar jamiyatda yashovchi har bir kishidan, ayniqsa, talaba-yoshlardan puxta bilim, yangi ma'lumotlarni tez o'zlashtirish, axborotlar oqimi ichida erkin harakat qilish va ularning eng zarurini tanlab foydalana olishni taqozo etadi. Shunday ekan bugungi jamiyat tarkibidagi barcha sohalaridagi mutaxassis kadrlar raqobatbardosh kadrlar talabiga javob berishi zarur. Ayniqsa oliy ta'lim muassasalari matematika yo'nalishlarida tahsil olayotgan Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasini matematika fanini kasbga yo'naltirib o'qitish negizida rivojlantirishda keng foydalanish muhim hisoblanadi. Hozirgi kunda yetakchi oliy ta'lim muassasalarida xar bir mashg'ulotdagi qaralayotgan masala negizida o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasini o'rnini belgilab berish, jumladan bo'lajak matematika fani o'qituvchilarini o'qitishda kasbiy kompetentsiyasini shakllantirib o'tishi dars samaradarligini oshirishga xizmat qiladi. Bunday hollarda bo'lajak matematika fani o'qituvchilarini tayyorlash jarayonlarini samarali tashkil etishning yangi usullarini joriy etish va jamiyatimizdagi har qanday voqeilik va ijtimoiy masalalarni yoritib berishda kasbga yo'naltirish orqali ta'limni tashkil etish mexanizmlarini takomillashtirishga xizmat qilishini ko'rish mumkin. Bu esa oliy ta'lim tizimidagi pedagogika yo'nalishida taxsil olayotgan bo'lajak matematika fani o'qituvchilarini kasbiy malaka va ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida kasbiy kompetentsiyasini matematika fanini kasbga yo'naltirib o'qitish negizida rivojlantirishda kengroq foydalanish muhimligini ko'rsatmoqda.

Jumladan Bo'lajak matematika o'qituvchilari kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishda matematika fanlari bilan kasbiy kompetentsiyasini rivojlantirish zarurati yuzaga keldi. Shu bois kasbiy tayyorgarlikning asosiy mazmunini ifodalovchi matematika fanlariga doir tushunchalarni bo'lg'usi matematika o'qituvchilarida shakllantirish bilan birga o'z ustida mustaqil ishlash, jahon miqiyosida olib borilayotgan tatqiqotlarda ta'lim mazmunining kompetentsiyaviy yondashuv asosida takomillashtirilishi zamonaviy yetuk mutaxassisni yetishtirib berishning eng asosiy omili bo'lib hisoblanadi. Raqobatbardosh mutaxassisni kamol topdirish axborot kommunikatsiya texnologiyalari bilan kasbiy kompetentsiyasidan foydalanish orqali o'quv jarayonini faollashtirilishini talab etadi. Bunda kasbiy tayyorgarlikda o'qitilayotgan matematika fanlari mavzudan kelib chiqqan holda, barcha kasbiy kompetentsiyalar bevosita dars mobaynida shu mavzuga oid yangiliklar, ilg'or xorijiy tajribalardan foydalanish, ilmiy merosga asoslangan holda tarixiy ma'lumotlarni aniq fakt sifatida keltirish, fan bilan birgalikda mutaxassislikka oid kasbiy kompetentsiyasini dasturiy tizimlardan foydalanib kompetentsiyaviy yondashuvni tashkil etish va o'qitish jarayonini takomillashtirish zaruratini asoslaydi.

O'quvchilarda an'anaviy kommunikativ kompetentsiyalarni, huddi shuningdek axboratlashgan jamiyatda hayot uchun zarur bo'lgan ana shunday kompetentsiyalarni shakllantirish kerak? - degan muammo bugungi kunda oliy ta'lim va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limida o'z yechimini kutmoqda. Chunki, zamonaviy texnologiya ketidan quvish, insonning an'anaviy kommunikativ faoliyati haqida uning atrof olamni bilish uchun muhimligini va bilimlarga ehtiyojni qondirish imkoniyatini unutmazlikka olib kelmasligi kerak. Aynan, matematika fanini kasbga yo'naltirib o'qitish fani bo'yicha tashkil etiladigan darslarda o'quvchilar kompetentsiyaviy faoliyati tuzilmasining global qayta qurilishi yuz beradi.

Ba'zan pedagogik amaliyotga axborotni qayta ishlash, uzatish va saqlashning metod va vositalari ommaviy joriy etilishi o'zining ijobiy jihatlari (intelektual salohiyatni rivojlantirish,

o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish) bilan birgalikda salbiy (o'qituvchining jonli muloqotini o'rgatuvchi dasturlar bilan amalga oshiriladigan muloqotga o'zgartirish, shaxslararo muloqot vaqtini kamaytirish) jihatlarini ham namoyon etmoqda.

Maktab geometriyasi kursidagi muammolarning aksariyati standart bo'lib, ularning echimi algoritmik xarakterga ega. Nostandart muammoning shakllanishi o'quvchidan haligacha unga noma'lum bo'lgan usul, usul yoki echimni izlash va amalga oshirishni, boshqacha qilib aytganda o'quvchilar kompetentsiyaviy faoliyatni bajarishni talab qiladi.

Kasbiy kompetentsiyasini, bir tomondan, texnikalar, operatsiyalar, usullar, strategiyalar, evristik tizimlar va evristik (oqilona) fikrlashdan foydalanish bilan bog'liq, boshqa tomondan, agar biz tasnifga rioya qilsak. Har qanday muammoning echimi to'rt bosqichdan o'tuvchi elementar evristik faoliyatdan boshlanadi:

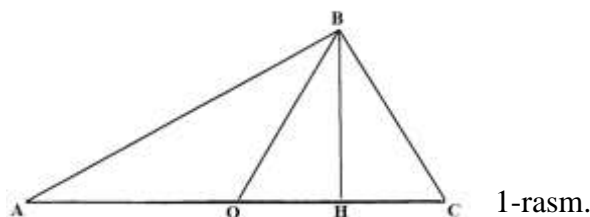
- 1) muammoning bayonini tushunish;
- 2) qarorlar rejasini tuzish;
- 3) qarorlar rejasini amalga oshirish;
- 4) orqaga qarash (olingan natijani o'rganish).

Bu bosqichlar tashkiliy va kasbiy kompetentsiyaviy yondoshuvga ega. Har bir bosqichda fikrlash va idrokning intuitiv-faraziy va diskursiv jarayonlari har xil hajmlarda amalga oshiriladi.

Qiyin vazifa, qoida tariqasida, maqsadga erishish uchun faoliyatning mohiyati haqidagi fikrni yashiradi. Yechim odatda gipotezadan boshlanadi, bu sizga yechim qidirish maydonini belgilash va tuzatishga imkon beradi. Bu ko'pincha intuitiv tarzda amalga oshiriladi. Agar gipotezani tanlash muvaffaqiyatli bo'lsa, unda qidiruv maydoni tezda torayadi va gipotezaning mantiqiy darajasi oshadi.

Buni quyidagi masalani echishda yaqqol ko'rish mumkin.

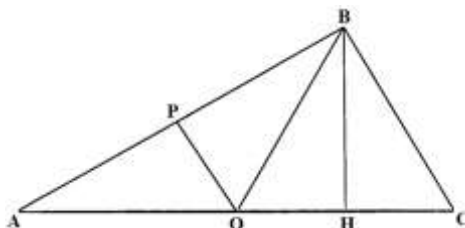
Masala 1. Uchburchakning uchidan tushirilgan median va balandlik, uchidagi burchakni teng uch qismga ajrating (1-rasm). Uchburchakning burchaklarini toping.

1-rasm.

O'quvchilar buni qanday hal qilishni bilishmaydi. Qiyinchiliklar, shuningdek, muammoning echilishining bir necha usullariga imkon berishi bilan bog'liq bo'lib, qaysi qo'shimcha konstruksiyalarga bog'liqligiga bog'liq (bu ma'noda bu konstruktiv muammolarni bildiradi).

Vaziyatda uchta teng burchakning mavjudligi uchta teng uchburchakni ko'rib chiqish zarurligiga olib kelishi mumkin, ularning elementlari bu burchaklar bo'ladi. Ammo 1-rasmda faqat ikkita uchburchak aniq tasvirlangan: BCH va BOH. Uchinchi uchburchakni olish uchun qo'shimcha qurilish kerak: O nuqtadan AB chizig'iga perpendikulyar torting (2 -rasm).

2-rasm.

$BHC = BHO = BPO$ uchburchaklar tengligining isboti to'g'ri burchakli uchburchaklar tengligining tegishli belgilariga asoslangan. Lekin berilgan uchburchak burchaklarining daraja o'lchovlarini topish uchun hosil bo'lgan konfiguratsiyani qayta ko'rib chiqish kerak, ya'ni. 2-

rasmdagi HBA (HBP) burchagini ruhiy rekonstruksiya qiling va ajratib oling va HBA va AOP burchaklari teng ekanligini isbotlang, lekin teng uchburchaklarning mos burchaklari sifatida emas, balki qirralari mos keladigan perpendikulyar ($OA \perp BH$, $OP \perp BA$).

masala qo'shimcha tuzilmalarsiz hal qilinishi mumkin. Bunday holda, uchburchak yoki trigonometrik funktsiyalar burchagi bissektrisasi haqidagi teorema evristik ma'lumot vazifasini bajaradi. Ikkinchi holda, geometrik masalaning echimi algebraik bo'ladi. Biz uchun, rasmda mos ravishda BH va BO bisektorli OBC va ABH uchburchaklar ajratilganida yondashuv yanada qiziqroq bo'ladi.

OBC uchburchagidan biz bu $OH:HC = OB:BC = 1:1$ ni, ABH to'g'ri burchakli uchburchagidan esa $BH:BA = OH:OA = 1:2$ ni olamiz. Bundan kelib chiqadiki, A burchagi 30° ga teng.

Shunday qilib, muammoni hal qilish rejasini tuzish uchun boshlang'ich evristik tadbirlarni o'tkazib, talabalar masalani bir necha echimlari borligini aniqlaydilar.

Tajribada biz o'quvchilarni bu haqiqatni umumlashtirishga olib keldik. Ko'rib chiqilayotgan masalani nomlangan usullardan birida hal qilib, olingan natijani o'rganib chiqqach (uchburchakning burchaklari 30° , 60° , 90° ga teng, bundan tashqari, to'g'ri burchak - bu uning uchidagi burchagi. balandligi va medianasi chizilgan), ular gipotezani tuzdilar, agar biz uchburchakning uchidagi burchagini to'rtta teng qismga bo'luvchi balandlik, bisektor va medianani chizsak, u holda bu uchburchakning burchagi to'g'ri bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O.X.Turakulov. Pedagogik tadqiqotlarda statistik metodlar. Darslik – Toshkent: 2020, 143 b.
2. Alixonov S. Matematika o'qitish metodikasi. Universitetlarning matematika fakulteti bakalavr yo'nalishidagi talabalari uchun darslik–T.: O'qituvchi, 2011 y. 302
3. Sharipov Sh. O'quvchilar kasbiy ijodkorligi uzviyligini ta'minlashning nazariyasi va amaliyoti. Diss. ped. fan. dok.–T., 2012. –307 b.
4. Azlarov. T., Mansurov. X., Matematik analiz.-T:O'zbekiston. 2-Tom. 1995y.

ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Е.В. Волкова

Тульский государственный педагогический университет им. Л.Н. Толстого, Тула

В современных условиях, когда в центре внимания образования в сфере иностранного языка находится личность обучающегося, как активного субъекта учебной деятельности по овладению иностранным языком, раскрытие потенциала познавательной деятельности применительно к процессу изучения иностранных языков в разных типах учебных заведений должно занимать одно из профилирующих мест. Начиная с 2000-х годов, огромное значение приобретают элементы страноведения, вводимые в курс обучения иностранному языку. Немногим ранее сведения из страноведения сопровождали базовый курс иностранного языка лишь как комментарий при изучении того или иного материала, а в настоящее время страноведческий материал должен стать неотъемлемой частью уроков иностранного языка. Все более ощущается необходимость обучать и тому, что «лежит за языком», то есть культуре и обычаям стран изучаемого языка. Использование страноведческого материала способствует формированию активизации мыслительной деятельности, что в условиях школьного обучения важно, т.к. само иноязычное общение не подкреплено языковой средой. Важнейшим мотивационным стимулом изучения иностранного языка является стремление к расширению своего общего кругозора. Следовательно, в школе предмет английского языка является средством приобщения учащихся к духовной культуре других народов. С практической стороны страноведческий материал направлен на реализацию конечных целей обучения иностранному языку, а именно, на обучение общению. Подготовить же учащихся к